

Tuomioistuinsovitteluprojekti Keski- Suomen käräjäoikeus

Anne Lappalainen

Opinnäytetyö

Syyskuu 2017

Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala

Tradenomi (AMK), liiketalouden tutkinto-ohjelma

Tekijä(t) Lappalainen, Anne	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Joulukuu 2017
	Sivumäärä 41	Julkaisun kieli Suomi
		Verkkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Tuomioistuinsovitteluprojekti Keski-Suomen käräjäoikeus		
Tutkinto-ohjelma Liiketalouden tutkinto-ohjelma		
Työn ohjaaja(t) Pekka Vanhanen		
Toimeksiantaja(t) Keski-Suomen käräjäoikeus		
Tiivistelmä <p>Tutkimuksen tarkoituksena oli koota tietoa ja kokemuksia Keski-Suomen käräjäoikeudessa vuonna 2016 alkaneen sovitteluprojektin ensimmäisen vuoden ajalta. Projekti oli kestoltaan kaksi vuotta. Tavoitteena projektilla oli nostaa sovittelujen määrää sekä laatua. Tutkimuksessa vertailtiin vuosien 2014 ja 2015 sovittelussa olleita sekä 2016 sovitteluprojektin aikana sovitteluun tulleita tapauksia. Toimeksiantajana opinnäytetyössä on Keski-Suomen käräjäoikeus.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Aineistoa kerättiin haastattelemalla kahta käräjäoikeuden tuomaria. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina syys – marraskuun 2016 aikana. Aineistoa analysoitiin käyttämällä sisällönanalyysiä ja teemoittelua. Lähteenä käytettiin lisäksi tuomioistuinsovittelua koskevaa lainsäädäntöä sekä aihetta käsittelevää oikeustieteellistä kirjallisuutta. Tilastotietoa saatiin Keski-Suomen käräjäoikeudesta. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostui sovittelua koskevista menettelyistä, sovittelun eduista ja haasteista sekä sovittelijoiden rooleista.</p> <p>Tutkimustulokset osoittavat sovittelujen määrien lisääntyneen vuosittain melko tasaisesti joista lasten huoltoa koskevien sovittelujen määrät ovat lisääntyneet eniten. Sovitteluun vireille tulleista suurin osa toteutui eli saatiin sovinto ja vain pieni osa palautui takaisin oikeudenkäyntiin. Sovittelua koskevan asiakaspalautteen mukaan sovittelua käyttäneet olivat olleet hyvin tyytyväisiä menettelyyn, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta.</p> <p>Tutkimusaihe oli laaja ja tutkimusta sovittelusta tarvitaan vielä lisää, niin teoreettista kuin empiiristäkin. Jatkotutkimuksen aiheena voisi olla esimerkiksi tuomioistuinsovittelun taloudelliset vaikutukset perinteiseen tuomioistuinprosessiin verrattuna.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Tuomioistuinsovittelu, sovitteluprojekti, sovittelu		
Muut tiedot		

jamk.fi

Jyväskylän ammattikorkeakoulu
JAMK University of Applied Sciences

Author(s) Lappalainen, Anne	Type of publication Bachelor's thesis	Date December 2017 Language of publication: Finnish
	Number of pages 41	Permission for web publication: x
Title of publication Court Mediation project at the District Court of Central Finland		
Degree programme Business Administration		
Supervisor(s) Vanhanen, Pekka		
Assigned by The District Court of Central Finland		
Abstract <p>The purpose of the thesis was to gather information and experiences of the first year of the Mediation project that started in the District Court of Central Finland in 2016. The project lasted for two years. The aim of the project was to raise the quantity and quality. The study compared cases in the mediation process during the years 2014 and 2015 to those that were in process during 2016. The commissioner of the thesis was the District Court of Central Finland.</p> <p>The study was carried out as a qualitative research. The material was collected by interviewing two District Court judges. The interviews were held in the autumn 2016. The data were analyzed using content analysis and thematic analysis. In addition, the legislation of the judicial mediation and the legal literature of this subject were used as sources. Statistics were obtained from the District Court of Central Finland. The theoretical framework of the thesis consisted of the procedures of mediation, the advantages and challenges of mediation and the role of the mediators.</p> <p>The results of the study showed that the number of mediation cases was increasing steadily on an annual basis and the number of mediations on child custody had increased the most. Most of the cases that came up to mediation were settled and only a small part was returned back to court. According to the customer feedback on mediation the conciliators were very satisfied with the procedure except for a few exceptions.</p> <p>The subject of the study is broad and there is still a need for more research, both theoretical and empirical. The subject of a further study could be for example the economic impact of judicial arbitration compared with the traditional court process.</p>		
Keywords/tags (subjects) Court Mediation, Mediation project, Mediation		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Tutkimusasetelma	4
	2.1 Tutkimusongelma ja -kysymykset.....	4
	2.2 Tutkimusmenetelmät.....	5
3	Tuomioistuinsovittelu	7
	3.1 Tuomioistuinsovittelusta yleensä.....	7
	3.2 Erilaisia menettelyjä riita-asioissa.....	14
	3.3 Tuomioistuinsovittelun ja sovinnon edistämisen erot.....	16
	3.4 Tuomioistuinsovittelun etuja ja haasteita.....	16
4	Tuomarin ja asianajajan roolit sovittelussa	19
	4.1 Tuomarin rooli sovittelussa.....	19
	4.2 Asianajajan rooli sovittelussa.....	19
5	Tutkimustulokset	21
	5.1 Tutkimuksen toteutus.....	21
	5.2 Tuomioistuinsovittelu kärjäoikeudessa	22
	5.3 Vireille tulleet sovitteluasiat 2014-2016.....	24
	5.4 Sovitteluprojektista saadut tulokset ja kokemukset.....	28
6	Johtopäätökset	32
7	Pohdinta	34
	Lähteet	36
	Liitteet	39
	Liite 1. Menettelyiden valinta riita-asiaassa.....	39
	Liite 2. Haastattelun runko.....	41

Kuviot

Kuvio 1. Tuomioistuinsovittelu Suomessa.....	12
Kuvio 2. Sovittelujen määrät vuosina 2014, 2015 ja 15.11.2016 mennessä	24

Kuvio 3. Sovittelussa vireille tulleet, joista sovinto saavutettu/vahvistettu, sovinto hyväksytty osittain tai sovittelu lopetettu.....25

Kuvio 4. Sovittelussa vireille tulleet, joista sovinto saavutettu/vahvistettu, sovinto hyväksytty osittain tai sovittelu lopetettu.....26

Kuvio 5. Sovittelussa vireille tulleet, joista sovinto saavutettu/vahvistettu, sovinto hyväksytty osittain tai sovittelu lopetettu.....26

Taulukot

Taulukko 1. Sovinnon edistämisen ja sovittelun eroja.....15

1 Johdanto

Päivittäisessä toiminnassaan ihmiset joutuvat usein erilaisiin ristiriitatilanteisiin. Konflikteja saattaa syntyä liikenteessä, työpaikalla, kotona, harrastuksissa ja monenlaisissa muissa yhteyksissä (Ervasti 2014, 7). Kun asia viedään oikeuslaitoksen ratkaistavaksi saadaan täsmällisiä ja lakiin perustuvia päätöksiä, kuten esimerkiksi omaisuuden jakoa koskevissa asioissa. Ihmissuhteisiin liittyvissä ongelmissa voi kuitenkin olla vaikea löytää osapuolia tyydyttävää ratkaisua tällä menetelmällä (Ervasti & Nylund 2014, 1).

Tuomioistuinsovittelu on vaihtoehtoinen menetelmä oikeudenkäynnille (Ervasti 2014, 16). Menetelmänä se antaa osapuolille mahdollisuuden avustettuun keskustelutilaisuuteen, jossa osapuolet voivat neuvotella toisiaan kuunnellen ja löytää heille itselleen sopivan ratkaisun ja mahdollisesti sovinnon. Sovinto ei kuitenkaan ole pakollinen, vaan vastuu sovinnon syntymisestä jää osapuolille itselleen.

Sovittelujen lisäämisellä tuomioistuimissa tavoitellaan monenlaisia etuja, esimerkiksi kustannussäästöjä ja ajansäästöjä. Myös osapuolet ovat yleensä tyytyväisempiä sovittelujen lopputulokseen oikeudenkäyntiin verrattuna. Keski-Suomen käräjäoikeudessa 2016 alkaneen ja kaksi vuotta kestävänsä sovitteluprojektin tarkoituksena on lisätä sovittelujen määrää ja laatua.

Opinnäytetyössä käsitellään tuomioistuinsovittelua menetelmänä ja vertaillaan sovittelujen määriä vuosien 2014, 2015 ja 2016 aikana. Tutkimuksessa seurataan Sovitteluprojektin ensimmäisen vuoden tuloksia ja tutkitaan, minkälaisia vaikutuksia projektilla on ollut sovittelukäytännön lisäämiseen tuomioistuimessa. Tutkimuksessa etsitään myös ideoita sovittelun edistämiseksi ja kehittämiseksi.

Idea opinnäytetyön aiheeksi tuli tutkijan toimiessa Keski-Suomen käräjäoikeudessa käräjäsihteerinä Sovitteluprojektin alkaessa. Aihe tuntui kiinnostavalta ja oli ajankohtainen.

2 Tutkimusasetelma

Tässä luvussa määritellään tutkimuksen tavoitteet, esitellään tutkimusongelma- ja siitä johdetut tutkimuskysymykset. Samalla perustellaan ja arvioidaan tutkimusmenetelmät, joihin kuuluvat toteutuksessa käytetyt aineistonkeruu- sekä analyysimenetelmät. Luvussa arvioidaan myös tutkimuksen luotettavuutta käydään läpi aikaisempia tutkimuksia, sekä esitellään tutkimuksen toimeksiantaja.

2.1 Tutkimusongelma ja -kysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia alkaneen sovitteluprojektin määrällisiä ja laadullisia tuloksia Keski-Suomen käräjäoikeudessa sekä vertailla sovittelujen määriä kolmen vuoden eli vuosien 2014-2016 ajalta. Sovitteluprojektista saadun palautteen ja kokemusten perusteella tarkastellaan myös miten sovittelua tulisi kehittää jatkossa. Tutkimuksessa käydään läpi myös, mitä sovittelussa olleille asioille on tapahtunut sovittelun jälkeen. Tutkimusongelmana on: **Voidaanko tuomioistuinsovittelun käyttöä lisätä vaihtoehtona perinteiselle tuomioistuinprosessille.**

Tutkimuskysymykset ovat

- Mitä tuomioistuinsovittelu on?
- Miten suuri osuus vireille tulleista sovitteluista toteutuu / onnistuu ?
- Mitä sovittelun kohteina olleille asioille on tapahtunut sovittelun päätyttyä?
- Millaisia kokemuksia sovittelusta ja sovitteluprojektista on saatu?

Tutkimus rajattiin koskemaan lähinnä tuomioistuinsovitteluprojektia, mutta sovitteluja koskevia vertailuja tehdään myös aikaisemmilta vuosilta. Teoriaosuudessa sovittelua käsitellään laajemmin.

2.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusote

Tutkimusotteena käytetään kvalitatiivista eli laadullista tutkimusotetta. Laadullinen tutkimus ei pyri tilastollisiin yleistyksiin, vaan siinä pyritään kuvaamaan ja ymmärtämään ilmiötä tai tapahtumaa. Tietoa kerätään henkilöiltä jotka tietävät tutkittavasta asiasta eniten tai heillä on asiaan liittyvää kokemusta. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 87-88.) Tutkimus on jaettu teoriaosaan ja empiiriseen osaan. Teoriaosassa käydään läpi tuomioistuinsovittelua yleisesti ja empiirisessä osassa esitellään tutkimuksen tulokset. Tutkimuksessa käytetään tilastoja havainnollistamiseen ja ne ovat suuntaa antavia.

Aineistonkeruumenetelmät

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa kerätään haastattelujen, dokumenttien ja tilastojen avulla (Kananen 2015, 81.) Haastattelu on sopiva aineistonkeruumenetelmä silloin, kun tutkitaan henkilöiden mielipiteitä, käyttäytymistä tai kun tutkimusalueesta ei tiedetä kovinkaan paljon. Haastattelua käytetään myös, kun tutkimus suuntautuu menneisyyteen tai tulevaisuuteen. Haastattelun muodot voivat vaihdella täysin vapaasta keskustelusta (strukturoidun haastattelu) tiukkoihin kaikille ennakoon suunniteltuihin samassa järjestyksessä esitettäviin kysymyksiin (Kananen 2010, 143–144). Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu etenee tiettyjen etukäteen valittujen teemojen mukaan. Teemahaastattelussa korostuu ihmisten tulkinta asioista. Haastatteluissa tärkeintä on löytää tutkimuksen ja tutkimusongelman kannalta olennaisia vastauksia (Tuomi & Sarajärvi, 2004, 77.)

Tutkimuksessa haastateltiin kahta käräjäoikeuden tuomaria. Haastattelut tehtiin yksilöhaastatteluina ja niissä käytettiin valmiita kysymyksiä keskustelun pohjaksi. Haastattelun runko on lisätty tutkimuksen liitteisiin. Kirjalliset dokumentit ja tilastot saatiin käräjäoikeudesta. Tietoa haettiin myös alan kirjallisuudesta, artikkeleista ja tuomioistuinsovitteluun liittyvästä lainsäädännöstä.

Analyysimenetelmät

Laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmäksi sopii hyvin sisällönanalyysi. Aineistoa tutkittaessa päätetään, mikä kiinnostaa ja jätetään muu aineisto tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkimusmateriaalista valitaan tarkkaan rajatut asiat, jotka liittyvät tutkimuksen tarkoitukseen ja tutkimusongelmaan (Tuomi & Sarajärvi 2004, 93-94). Teemahaastattelut tallennetaan ja puretaan kirjalliseen muotoon eli litteroidaan. Aineiston litteroinnin tarkkuudesta ei ole yksiselitteistä ohjetta, vaan se riippuu tutkimuksesta ja tutkimusotteesta (Hirsjärvi & Hurme, 2001,138). Litteroitu aineisto teemoitellaan. Teemoittelussa painottuu se mitä kustakin asiasta on sanottu, lukumäärällä ei niinkään ole merkitystä johtuen laadullisen tutkimuksen perinteestä. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 95.)

Luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta ja laatua koskevat asiat tulee varmistaa ja ne tulee ottaa huomioon jo työn suunnitteluvaiheessa (Kananen 2015, 68-69.) Luotettavuutta arvioidaan yleensä validiteetin eli tutkimuksen pätevyyden ja reliabiliteetin eli tutkimustulosten toistettavuuden käsittein. Laadullisen tutkimuksen piirissä tästä on kritisoitu, koska ne soveltuvat parhaiten määrällisen tutkimuksen tarpeisiin. (Tuomi & Sarajärvi, 133.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tarkka dokumentaatio on tärkeää varmistettaessa tutkimuksen luotettavuutta (Kananen 2015, 68-69). Eri lähteistä saatua tietoa voidaan myös verrata omaan tulkintaan ja tästä voidaan samalla saada vahvistusta esitetyille tulkinnoille (Kananen 2014, 151-152). Tutkimuksen apuna käytettiin tarkkoja muistiinpanoja, joiden avulla asiat voitiin tarvittaessa tarkistaa. Luotettavuutta pyrittiin parantamaan myös huolellisella suunnittelulla.

Toimeksiantaja

Oikeuslaitoksen tehtävänä on antaa oikeusturvaa. Suomen perustuslain mukaan perusoikeuksiin kuuluvan oikeusturvan toteuttaminen edellyttää, että oikeudenkäynti on varmaa, nopeaa ja kustannuksiltaan kohtuullista. (Oikeuslaitoksen sivut.n.d.). Haasteina tuomioistuimilla ovat muun muassa muuttuva oikeudellinen sääntely, Eu-oikeuden lisääntyminen tuomioistuinten toiminnassa, kansainvälistyminen (kielitaito, kulttuurien tuntemus) sekä erityisalojen asiantuntemusta vaativien asioiden lisääntyminen. Laki tuomioistuinsovittelusta tuli voimaan jo 2006, mutta sovittelujen määrät ovat olleet edelleen melko alhaiset. Opinnäytetyön tutkimus toteutettiin Keski-Suomen kärjäoikeudessa, joka oli myös toimeksiantajana. Kärjäoikeudessa käynnistettiin Sovitteluprojekti vuoden 2016 alussa, ja sen tarkoituksena oli vauhdittaa tuomioistuinsovittelumenettelyn käyttöä. Toimeksiantaja ei antanut tutkimusta koskevaa aihetta suoraan, vaan sen sai valita oman kiinnostuksen ja ehdotuksen pohjalta.

Aiempi tutkimus aiheesta

Vastaavanlaista sovitteluprojektia ei tietyvästi ole muualla järjestetty, joten sitä koskevaa tutkimusta ei myöskään ole aikaisemmin tehty. Sen sijaan tuomioistuinsovittelusta on tehty tutkimuksia jonkun verran ja esimerkiksi Theseuksesta löytyy hakusanalla ”tuomioistuinsovittelu” 41 kappaletta opinnäytetöitä. Suurimmassa osassa näistä tutkimuksista käsitellään lapsi- ja perheasiainsovittelua. Edilexistä hakusanalla ”tuomioistuinsovittelu” löytyy 11 opinnäytetöitä, joista yhdeksän pro gradu -tutkielmaa, yksi lisensiaattityö sekä yksi väitöskirja. Suomenkielistä kirjallisuutta aiheesta on melko vähän.

3 Tuomioistuinsovittelu

Tuomioistuinsovittelun tavoitteena on riita-asian sovinnollinen ratkaisu. Edellytyksenä sovittelulle on, että asia soveltuu soviteltavaksi ja on tarkoituksenmukainen osapuolten vaatimukseen nähden (TuomSvL 394/2011, § 3). Tässä luvussa kerrotaan

aluksi tuomioistuinsovittelusta yleisesti ja sen jälkeen kerrotaan erilaisista menettelyistä riita-asioissa. Seuraavaksi tarkastellaan tuomioistuinsovittelun ja sovinnon edistämisen eroja ja luvun lopussa punnitaan sovittelun etuja ja haasteita.

3.1 Tuomioistuinsovittelusta yleensä

Asian sopivuus sovitteluun

Asian sopivuutta sovitteluun tulee aina harkita tapauskohtaisesti, mutta sovitteluun ei yleensä ryhdytä, jos konflikti on liian kärjistynyt. Erityisesti perheoikeudellisissa riidoissa jyrkkä vastakkainasettelu on tyypillistä. Sovittelun avulla voidaan yleensä lieventää tilannetta ja parantaa osapuolten välisiä suhteita, jolloin mahdollisuus sovintoon paranee (Ervasti 2014, 31). Esteenä sovittelun aloittamiselle voi olla osapuolen alhainen motivaatio tehdä sopimus tai vähäinen sitoutuminen sovitteluun (Ervasti & Nylund 2014, 199). Sovitteluun ei myöskään ryhdytä jos, osapuolella on oikeusturvaodotuksia, jolloin oikeudenkäynti on sopivampi ratkaisu, tai kun osapuolet eivät ole tasavertaisessa asemassa. Käytännössä tätä ongelmaa ei kuitenkaan ole jos, molemmilla on oikeusavustajat (Ervasti 2014, 31).

Sovittelun luottamuksellisuus

Luottamuksellisuus edellyttää sitä, että sovittelu tapahtuu suljetuin ovin. Vain osapuolilla ja heidän kutsumillaan tukihenkilöillä, avustajilla ja asiantuntijoilla sekä sovittelijalla on mahdollisuus osallistua sovitteluun. Suomessa tuomioistuinsovittelu tapahtuu lain mukaan pääasiassa avoimin ovin erillisneuvotteluita lukuun ottamatta. Sovittelijalla on kuitenkin laajat mahdollisuudet kieltää ulkopuolisia osallistumasta sovitteluun. (Ervasti & Nylund 2014, 305.)

Sovittelussa ei tuoteta julkisia dokumentteja. Sovittelijan on kuitenkin pidettävä kirjaa siitä, ketkä ovat paikalla ja miten kauan sovittellaan, jotta sovittelija tai sovittelua tarjoava organisaatio voi maksaa ja laskuttaa palkkioita ja muuten hallinnoida itse menettelyä. Nämä tiedot eivät kuitenkaan yleensä ole julkisia.

Sovittelun luottamuksellisuus tarkoittaa myös sitä, että sovitteluissa esiin tulleita asioita ei saa paljastaa ulkopuolisille. Tämä koskee niin sovittelijaa kuin osapuolia. Osapuolet eivät myöskään voi vedota sovittelun aikana saamiinsa tietoihin. Tämä ei kuitenkaan estä sitä, että osapuolet hankkivat muualta tietoja asiasta. Esimerkiksi vesivahinkoa koskevassa asiassa kiinteistön myyjä voi sovittelussa myöntää vuotavaan kattoon liittyvät ongelmat. Kiinteistön ostaja ei kuitenkaan saa vedota esimerkiksi oikeudenkäynnissä tai mediassa siihen, mitä myyjä on kertonut sovittelussa. Sen sijaan salassapito ei estä ostajaa hankkimasta muualta tietoja kattovuodosta.

Erillisneuvottelut ovat luottamuksellisia sovittelijan ja osapuolen välillä. Sovitteliija ei voi kertoa vastapuolelle, mistä hän ja osapuoli ovat keskustelleet erillisneuvotteluisissa. Erillisneuvottelun päätteeksi sovittelijan ja osapuoli neuvottelevat siitä, mitä erillisneuvottelun aikana esiin tulleesta voidaan kertoa vastapuolelle ja miten asiasta kerrotaan. (Ervasti & Nylund 2014, 305.)

Sovittelun julkisuus

Sovitteluun ja siinä käsiteltävien asiakirjojen ja sovinnon julkisuuteen sovelletaan soveltuvin osin, mitä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettussa laissa (L370/2007) säädetään. Yleisö ei kuitenkaan saa olla läsnä tämän lain (L370/2007) 6 §:n 3 momentissa tarkoitettussa tilaisuudessa, jossa sovitteliija neuvottelee vain toisen osapuolen kanssa. Lisäksi osapuolten pyynnöstä sovittelu voidaan toimittaa yleisön läsnä olematta, jos luottamus sovittelun asianmukaisuuteen tai muu painava syy ei edellytä asian julkista käsittelyä. (TuomSovL 12 §.)

Salassapitovelvollisuus

Sovittelijalla ja hänen avustajallaan on salassapitovelvollisuus kaikesta siitä, mitä he ovat tehtävässään saaneet tietää soviteltavasta asiasta ellei salassapidosta ole laissa toisin säädetty. Osapuoli, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on säädetty voi kuitenkin antaa suostumuksensa tietojen antamiseen tai jos laissa muuta säädetään. (TuomSovL 13 §.)

Itsemääräämisoikeus

Osapuolten itsemääräämisoikeus on tärkeä osa sovittelun etiikkaa. Itsemääräämisoikeus on yhteydessä sovittelijan rooliin ja vaatimukseen sovittelijan puolueettomuudesta ja neutraaliudesta. Itsemääräämisoikeudella on myös on myös tärkeä yhteys sovittelun tunnusmerkkeihin ja sovittelun perusajatuksiin ja peruseriaatteisiin. (Ervasti & Nylund 2014, 303.)

Keskeinen ajatus on, että konfliktin omistajuus ja vastuu konfliktin ratkaisemisesta säilytetään osapuolilla. Osapuolet tietävät itse parhaiten, mikä on relevanttia konfliktissa, mitä on tapahtunut, mitä he toivovat tulevaisuudelta, mitkä heidän intressinsä ja tarpeensa ovat ja mitkä kriteerit he haluavat asettaa hyvälle ratkaisulle. Hyvä ratkaisu ei rajoitu tiettyyn normistoon eikä tiettyyn mittapuuhun, vaan osapuolten intressit ja tarpeet sekä heidän mieltymyksensä määräävät, mitkä ratkaisut ovat hyviä. Sovittelija tehtävä on auttaa osapuolia selvittämään, mistä konfliktissa on kyse ja mitkä heidän intressinsä, tarpeensa, mieltymyksensä ja arvonsa ovat, sekä auttaa osapuolia itse harkitsemaan, mikä on paras ratkaisu. (Ervasti & Nylund 2014,303.)

Sovittelussa sovittelijan tehtävänä ei ole tarjota osapuolille tietoa, vaan hänen tehtävänä on auttaa heitä tarkastelemaan asiaa laajemmin, suhtautumaan kriittisesti omiin näkemyksiinsä ja arvioimaan vaihtoehtojaan intressien perusteella. Sovittelija ei siis sinänsä tarjoa osapuolille vaihtoehtoja ja tietoa niistä, vaan auttaa heitä näkemään uusia vaihtoehtoja ja antaa heille työkaluja luoda ja arvioida vaihtoehtoja. Sovittelija voi siis nostaa esille kysymyksen siitä, mitä normeja tulisi käyttää vaihtoehtojen arvioinnissa, ja hän voi kehottaa osapuolia hankkimaan tietoa eri normeista. Näin hän parantaa osapuolten itsemääräämisoikeutta, koska hän antaa heille mahdollisuuden harkita, mitä normistoa he haluavat käyttää tai millä perusteella he esimerkiksi haluavat arvioida lopputuloksen hyvyttä. (Ervasti & Nylund 2014,303.)

Lapsi- ja perheasiat sovittelussa

Lasten huolto- ja tapaamisriitojen sovittelu tuomioistuimissa käynnistettiin aluksi kokeiluna vuonna 2011 (Ervasti & Nylund 2014, 467), minkä jälkeen se vakinaistettiin koskemaan kaikkia tuomioistuimia 1.5.2014 alkaen (Aaltonen 2015, 57). Sovitteleva

tuomari voi käyttää apunaan menettelyssä asiantuntija-avustajaa (Ervasti & Nylund 2014, 467). Asiantuntija-avustajan mukaan ottamisella pyritään parantamaan käsitte-
lyn laatua ja varmistamaan, että sovittelussa käsitellään lapsen kannalta keskeiset
asiat ja että ratkaisut ovat lapsen edun mukaisia (Ervasti 2014, 43).

Laki tuomioistuinsovittelusta

Suomessa laki riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa (L663/2005), tuli
voimaan 1.1.2006, jonka jälkeen sitä uudistettiin 2011. Uudistuksella pantiin täytän-
töön Euroopan unionin direktiivi tietyistä sovittelun näkökohdista siviili- ja kauppai-
keuden alalla (ks. L2008/52/EU). Keskeisimmät uudistukset koskivat tuomioistuimen
ulkopuolisessa sovittelussa sovitun asian vahvistamista tuomioistuimessa sekä sitä,
että tällainen sovittelu katkaisee saatavan vanhentumisen. Muut uudistukset liittyi-
vät muun muassa luottamuksen korostamiseen ja osapuolten mahdollisuuteen eh-
dottaa sovittelijaa sekä sovintoehdotuksen sisältöön. (Ervasti & Nylund 2014, 395).
Lain myötä sovittelumenettely mahdollistui yleisissä tuomioistuimissa. (Ervasti 2014,
25 – 26.)

Sovittelun historiaa

Pohjoismaissa ryhdyttiin kokeilemaan tuomioistuinsovittelua ensimmäisenä vuonna
1997 Norjassa, jossa järjestelmä vakinaistettiin 2008. Tanskassa tuomioistuinsovittelu
aloitettiin kokeiluna 2003, tämän jälkeen se on ollut käytössä osana järjestelmää.
Ruotsissa ja Islannissa ei varsinaista tuomioistuinsovittelua ole käytössä Suomessa
tuomioistuinsovittelu otettiin käyttöön vuonna 2006. (Ervasti & Nylund 2014, 392.)

3.2 Erilaisia menettelyjä riita-asioissa

Suomessa on lukuisia erilaisia sovittelujärjestelmiä, niin julkisella kuin yksityiselläkin
sektorilla. Sovittelujärjestelmien määrä on lisääntynyt selvästi viimeisen kahden-
kymmenen vuoden kuluessa. Osasyynä tähän kehitykseen on ollut tuomioistuinsovit-
telun käyttöönotto. (Ervasti 2012, 9.)

Tuomioistuinten käytössä olevia menettelyjä ovat

- yksipuolinen tuomio
- kirjallinen menettely
- **tuomioistuinsovittelu**
- sovinnon edistäminen valmistelussa
- pääkäsittely (yksi tai kolme tuomaria).

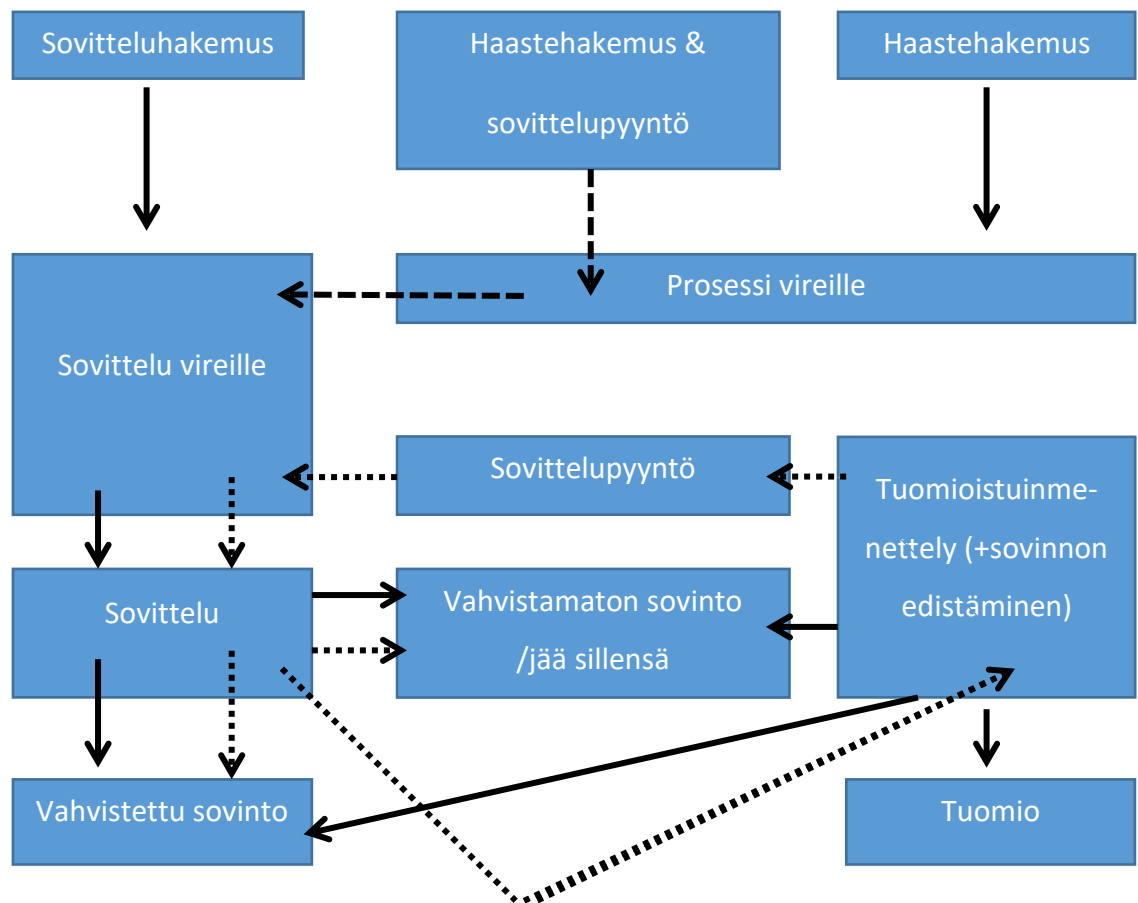
Osapuolilla on lisäksi käytössään seuraavia menettelyjä:

- suora neuvottelu vastapuolen kanssa
- lakimiesten välinen neuvottelu
- asianajajaliiton sovintomenettely
- kuluttajariitalautakunta ym. lautakunnat
- välimiesmenettely.

(Kilpeläinen, T. 2015.)

Tuomioistuinsovitteluun tulevan asian eteneminen

Sovittelu voi tulla vireille joko sovitteluhakemuksella tai sovittelupyynnöllä, joka voidaan liittää haastehakemukseen. Sovittelun aloittamisesta päättää tuomioistuin (Ervasti 2014, 32). Oheisessa kuviossa nähdään eri vaihtoehtoja, miten asia voi edetä tuomioistuinsovitteluun (ks kuvio 1.)

Kuvio 1. Mukailten, Ervasti, 2014. Tuomioistuinsovittelu, käytännön opas teoksen kuvio, Tuomioistuinsovittelu Suomessa.

Tuomioistuinsovittelun aloittaminen

Tuomioistuinsovittelun aloittaminen asiassa, joka ei ole oikeudenkäyntiasiana käsiteltävänä, voidaan ottaa soviteltavaksi osapuolen tai osapuolten hakemuksesta. Oikeudenkäyntiasiana olevassa asiassa sovittelu voidaan aloittaa asianosaisten tai asianosaisten pyynnöstä, joka on tehtävä ennen asian valmistelun päättymistä. Tämä edellyttää kaikkien osapuolten suostumusta (TuomSovL luku 2, 4 §). Sovittelu on toteutettava mahdollisimman nopeasti tasapuolisuutta ja puolueettomuutta noudattaen (TuomSovL, luku 2, 6 §).

Tuomioistuinsovittelun päätyminen

Tuomioistuinsovittelu päättyy kun, asiassa vahvistetaan sovinto tai osapuolet ilmoittavat sovittelijalle muuten sopineensa asian, tai osapuoli ilmoittaa sovittelijalle, että ei halua enää asiaa soviteltavan, tai sovittelija päättää osapuolia kuultuaan, että sovittelun jatkaminen ei ole enää perusteltavissa (TuomSovL 9 §). Jos asia on oikeudenkäynnissä vireillä, se päättyy kun, asiassa vahvistetaan sovinto. Jos kyseessä on osasovinto, vireillä oleva asia jatkuu oikeudenkäynnissä muilta osin. (Ervasti 2014, 35.)

Sovinnon vahvistaminen

Sovinnon tulee olla vahvistettaessa täytäntöönpanokelpoinen, mutta se voi sisältää myös täytäntöönpanokelvottomia osia, kuten esimerkiksi lupaus anteeksipyyntöä, kunhan sen ydin on täytäntöönpanokelpoinen. Huomattavaa on kuitenkin, ettei yhteisymmärryksessä sovittuja asioita yleensä tarvitse panna täytäntöön, vaan kaikki tapahtuu vapaaehtoisesti. (Ervasti 2014, 35.)

Este sovinnon vahvistamiselle

Sovintoa ei saa vahvistaa täytäntöönpanokelpoiseksi, jos se on lain vastainen tai selvästi kohtuuton, taikka jos se loukkaa sivullisen oikeutta. Sovintoa ei myöskään saa vahvistaa, ellei sitä voida panna täytäntöön siten kuin ulosottokaassa (L705/2007) säädetään. (TuomSovL 23 §.)

Sovittelun eri vaiheet ennen varsinaista neuvottelua

Sovittelu koostuu viidestä eri vaiheesta, jotka ovat valmisteluvaihe, aloitusvaihe, selvittelyvaihe, neuvotteluvaihe ja päätösvaihe. Valmisteluvaiheeseen sovittelun edellytysten tarkastelu. Osapuolten tulee olla tasavertaisessa asemassa sekä kykeneviä valvomaan omaa etuaan. Konflikti ei myöskään saa olla liian kärjistynyt ja osapuolten tulee olla kykeneviä neuvottelemaan. Aloitusvaiheessa olosuhteet pyritään järjestä-

mään siten, että osapuolten tapaamisessa on turvallinen ja positiivinen ilmapiiri. Selvittelyvaiheessa käydään läpi konfliktiin johtaneita syitä. Tässä pyritään etsimään osapuolten todellisia intressejä ja tarpeita. Tässä vaiheessa voidaan käydä myös erillisen neuvotteluita. Neuvotteluvaiheessa sovittelu etenee avustettuna neuvotteluna. Päätösvaiheessa pyritään saamaan aikaan laadukas sopimus, tarkoitus ei ole sopia hinnalla millä hyvänsä. Näille kaikille edellä mainituille vaiheille on tärkeää varata riittävästi aikaa. (Ervasti, K. 2012, 53-61.)

3.3 Tuomioistuinsovittelun ja sovinnon edistämisen erot

Suomessa ja muissa Pohjoismaissa tuomioistuimilla on käytössään kaksi eri menettelyä, jotka pyrkivät sovinnolliseen ratkaisuun (Ervasti & Nylund 2014, 392). Molemmat järjestelmät perustuvat teoreettisesti johdonmukaiselle ajattelulle ja tavoitteena niissä on reilu menettely. (Ervasti & Nylund 2014, 45.)

Sovittelussa osapuolten ongelmia, huolia, tarpeita ja intressejä pystytään käsittelemään laajemmin, eikä vain taloudellisia kysymyksiä kuten usein tapahtuu sovinnon edistämisessä. Sovinnon edistämisessä erillisneuvottelut eivät ole mahdollisia. Tuomioistuinsovittelussa ne taas ovat mahdollisia. Tuomarin rooli sovittelussa on järjestää keskustelulle otollinen ilmapiiri. Vastuu sovittelun lopputuloksesta jää sen sijaan osapuolille. Sovinnon edistämisessä vastuu lopputuloksesta ja sen oikeellisuudesta on tuomarilla. (Ervasti 2014, 38-39.) Seuraavassa taulukossa vertaillaan sovittelun ja sovinnon edistämisen eroja.

Taulukko 1. Sovinnon edistämisen ja sovittelun eroja. (Kilpeläinen, T. 2015.)

	Sovinnon edistäminen	Sovittelu
Kolmannen rooli	Tuomari, arvioija, viime kädessä ratkaisija	Sovittelija, keskustelun edistäjä, ei ratkaisuja
Tavoite	Sovinto (kompromissi), resurssien säästö (sovintokeskeisyys)	Keskinäisen ymmärryksen lisääminen, keskustelu, kestävä sovinto

Sovittelumalli	Evaluatiivinen (laillisia oikeuksia korostava) sovittelu	Fasilitatiivinen (intressipohjainen) ja transformatiivinen (psykologisiin taustasyihin puuttuva) sovittelu
Lakimiesten rooli	Suuri	Pieni, keskisuuri
Osapuolten toive	Jutun sopiminen	Konfliktin käsittely, lieventäminen ja päättäminen
Juridiikan rooli	Suuri, pyritään lainmukaiseen ratkaisuun	Pieni
Todistelun rooli	Suuri	Yleensä ei ollenkaan
Keskustelun taso	Raha, juridiikka, ratkaisuvaihtoehdot	Tarpeet, tunteet, identiteetti, raha, anteeksipyyntö ym. "ei-juridiset asiat"
Osapuolten väliset suhteet	Ei juurikaan merkitystä	Suuri merkitys
Neuvottelutyylit	Asemiin perustuva, kompromissit	Intresseihin perustuva, yhteistoiminta
Aikaprospektiivi	Menneisyys	Tulevaisuus, nykyhetki, menneisyys
Osapuolten intressit, toiveet, tunteet	Ei juurikaan merkitystä	Suuri merkitys
Kirjallinen valmistelu	Laaja valmistelu	Vähäinen valmistelu
Yhteenvaden laatiminen	Kyllä, ei aina	Ei
Kolmannen perehtyminen juttuun ennen istuntoa	Kyllä	Vähän, jonkin verran
Menettelyn säännöt	Vain vähän sääntöjä	Vapaamuotoinen, joustava
Erilliskeskustelut	Ei sallittu (?)	Sallittu

3.4 Tuomioistuinsovittelun etuja ja haasteita

Tuomioistuinsovittelun etuja

Sovittelulla on monia etuja verrattuna oikeudenkäyntimenettelyyn. Se merkitsee yleensä säästöä oikeudenkäyntikuluissa. Myös tuomioistuimen kannalta sovittelu on vähemmän työtä ja kustannuksia aiheuttava menettely. Juttujen ratkaisuaika on nopeampi ja sovittelu saadaan usein järjestettyä jo noin kuukuden kuluessa pyynnöstä tai hakemuksesta. (Kilpiä 2016, 99.) Sovittelu on menettelynä joustava ja se sopii niin isoihin kuin pieniinkin konflikteihin. Sopimuksia tehtäessä voidaan olla hyvin luovia, joka ei juridisessa yhteydessä yleensä ole mahdollisia. Sopimuksia noudatetaan ja niihin sitoudutaan yleensä paremmin kuin tuomioistuimen päätöksiin. Sopimuksissa voidaan ottaa osapuolten intressit ja tarpeet paremmin huomioon. Sovittelussa osapuolten väliset suhteet säilyvät yleensä parempina kuin oikeudenkäynnissä, joka perustuu vastakkainasettelulle. Sovittelu koetaan myös oikeudenmukaisena ja tulevaisuuteen suuntaavana menetelmänä. (Ervasti 2014, 25.)

Tuomioistuinsovittelun haasteita

Kritiikkiä sovittelu on saanut oikeudellisesta näkökulmasta. On pelätty oikeussuojan ja prosessuaalisten mahdollisuuksien vaarantuvan vapaamuotoisesta sovittelusta, jota eivät ohjaa normatiiviset säännöt. Sovittelua on kyseenalaistettu myös osapuolten vallan epätasapainon vaikutuksista ratkaisuihin, jossa vahvempi osapuoli saattaa päästä määräämään lopputulosta. Epätasapaino voi olla psykologista, taloudellista tai oikeudellista. (Ervasti & Nylund 2014, 188-189.)

Sovittelun aikana ei pidetä pöytäkirjaa tai tuoteta muutaakaan materiaalia.

Materiaalin puuttuminen vaikeuttaa mahdollisten menettelyvirheiden osoittamista, mikä voi synnyttää oikeusturvaongelman. Sovittelun osapuolilla on käytännössä sana sana vastassa mahdollisen menettelyn asianmukaisuutta arvioitaessa (Tuulensola, 2015, 31).

Sekä vaihtoehdoisen että perinteisen oikeudenkäynnin keskeinen ongelma molempien näkökulmien kannalta on hybridimenettelyt, joissa on sekaisin molemmille logiikoille ominaisia menettelytapoja. Jos perinteiseen oikeudenkäyntiin

sekoitetaan kovin paljon vaihtoehtoiselle konfliktinratkaisulle ominaisia toimintatapoja, etäännyttään oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin lähtökohdista ja muodollisesta oikeudesta. Tällöin vaarana ovat oikeusturvaongelmat.

Ongelma on sama silloin jos vaihtoehtoisessa konfliktinratkaisussa seurataan oikeudenkäynnin logiikkaa ja pyritään ”oikeudenmukaiseen” lopputulokseen. Kun vaihtoehtoisessa konfliktinratkaisussa yleensä ei ole muodollisia oikeusturvatakeita, vaan se perustuu osapuolten konsensukselle, syntyy oikeusturvaongelma, jos väliintulija ei kunnioita osapuolten itsemääräämisoikeutta. (Ervasti & Nylund 2014, 45-46.)

Tuomioistuinsovittelun etuja vanhempien ja lasten näkökulmasta

Osapuolten yhteiset intressit nousevat sovittelussa tärkeämmäksi kuin sen osoittaminen, kumpi on oikeassa ja kumpi väärässä. Sovittelussa voidaan ilmaista myös tunteita. Sovittelu voi olla tärkeä ”oppimiskokemus”, jonka avulla osapuolet oppivat neuvottelemaan keskenään. Osapuolten ottaessa vastuun riidan ratkaisusta he säilyttävät itsekunnioituksensa ja arvokkuutensa paremmin. (Aaltonen 2015, 58-59.) Sovittelussa voidaan myös ottaa esille sellaisia itselle tärkeitä asioita, joilla ei ole mitään juridista merkitystä. Sovittelussa katsotaan asioita tulevaisuuden näkökulmasta, kun taas oikeudenkäynnissä todistelu koskee menneisyydessä olleita tapahtumia. Sovittelu parantaa perheen jäsenten kommunikaatiota ja nopeuttaa konfliktin ratkaisuun käytettyä aikaa. Sovinnollinen ratkaisu helpottaa myös yhteydenpitoa jatkossa lasten asioissa. Yhdessä aikaansaatu sopimusta yleensä myös noudatetaan paremmin. (Aaltonen, 2015, 58-60.)

Sovittelun ongelmia vanhempien ja lasten näkökulmasta

Sovittelijan saattaa olla joissakin tilanteissa vaikea tunnistaa vanhempien välillä olevaa vallan epätasapainoa. Joskus voi myös jäädä huomioimatta lapsen edun kannalta tärkeitä asioita, jotka oikeudenkäynnissä tulisivat esille, tällainen voi olla esimerkiksi sosiaalitoimen olosuhdeselvitys. Vanhemmat saattavat myös joskus kokea sovittelijan painostavan heitä sovintoon. Sovittelija tai asiantuntija-avustaja

saattaa olla myös liian passiivinen, eikä tue riittävästi asiakasta. Osa vanhemmista saattaa tulla sovitteluun väärin motiivein, jolloin heillä voi olla päämääränä vain oman edun tavoittelu. (Aaltonen, 2015, 66-67.)

4. Tuomarin ja asianajajan roolit sovittelussa

4.1 Tuomarin rooli sovittelussa

Sovittelijana toimii tuomioistuimen tuomari. Hänen tehtävänä on auttaa osapuolia löytämään riitaansa ratkaisu, jonka kumpikin voivat hyväksyä, eikä sovittelu täten perustu suoraan lain soveltamiseen. Sovittelu on aina luottamuksellista. Sovittelija ei kerro sovittelun sisällöstä ulkopuolisille, siitä ei laadita pöytäkirjaa eikä käytyjä keskusteluja muutenkaan tallenneta. (Mitä tuomioistuinsovittelu on? 2014.) Tuomioistuinsovittelussa sovittelijana toiminut tuomari ei saa tuomarina käsitellä oikeudenkäynnissä asiaa, jossa hän on toiminut sovittelijana. (Kilpiä 2016. 102.)

Sovittelijana toimiva tuomari johtaa prosessia, hänen tehtävänsä on pyrkiä luomaan rakentavaa ilmapiiriä keskustelulle ja hyvälle vuorovaikutukselle. Sovittelijan tehtävä on pysyä taustalla mutta hänen on oltava myös jämäkkä johtaja. Sovittelija tarvitsee neuvottelutaitoja ja sovitteluteorioiden tuntemusta. (Kilpiä 2016. 102.)

4.2 Asianajajan rooli sovittelussa

Sovittelijan rooli vaatii asianajajilta uudenlaisen roolin omaksumista. Aikaisemmin normaalin haastehakemuksen sijaan on mietittävä, tehtäisiinkö sovitteluhakemus tai liitettäisiinkö haastehakemukseen sovittelupyyntö. Asianajajilta vaaditaan myös ajattelutavan muutosta, että enää ei ”hyökätä” vanhaan malliin, vaan yritetään yhteistyössä vastapuolen kanssa löytää asialle kaikkia tyydyttävä ratkaisu. (Kilpiä 2016, 99.)

Saatuaan toimeksiannon lakimiesavustaja tekee arvion asiakkaan kertomuksen ja muiden saamiensa tietojen perusteella onko sovittelu asiakkaalle sopivin käsittelytapa. Varsinaisessa sovittelussa lakimiesavustajan tehtävänä on olla asiakkaan tukena

ja huolehtia siitä, että asiakkaan asia tulee hoidetuksi parhaalla mahdollisella tavalla. (Aaltonen 2015, 196.)

Asiantuntija-avustajan rooli sovittelussa

Asiantuntija-avustajan tehtäviä sovittelussa on erityisesti lapsen näkökulman huomiointi ottaminen esittämällä kysymyksiä vanhemmille ja ohjaamalla omalta osaltaan keskustelua. Hän voi antaa vanhemmille neutraalia informaatiota asiantuntemukseensa perustuen. Asiantuntija-avustaja voi osallistua erilliskeskusteluun yhteistyössä sovittelijan kanssa. Asiantuntija-avustajan tehtävänä on havaitessaan tuoda esille sovittelun esteitä. (Aaltonen, 2015, 113-115.)

Asiantuntija-avustajan pätevyysvaatimuksista säädetään Huoltolain 17 c §:ssä. Laki määrittelee, että asiantuntija-avustajalla tulee olla psykologin, lastenpsykiatrin tai sosiaalityöntekijän peruskoulutus tai muu soveltuva ylempi korkeakoulututkinto. Tämän lisäksi vaaditaan riittävä lisä- ja täydennyskoulutus, esimerkiksi perheterapeutin koulutus, sekä kokemusta työskentelystä eroperheiden kanssa (Laki lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta.)

Tunteiden käsittely sovittelussa

Ihmisten väliset konfliktit aiheuttavat usein voimakkaita negatiivisia tunteita, esimerkiksi vihaa, turhautumista ja pelkoa. Suomessa oikeustieteen ja psykologian yhdistäminen on ollut vielä melko vähäistä, eikä tunteita ole yleisesti pidetty relevantteina oikeustieteen ja oikeudellisen päätöksenteon kannalta. Juridiikan ja tunteiden välillä ei kuitenkaan tarvitse nähdä vastakkainasettelua, vaan hyvällä lakimiehellä voi olla hyvät taidot niin lain sisällöstä ja oikeuskäytännöstä kuin vuorovaikutuksesta ja tunteiden käsittelystä. (Kilpeläinen & Rantanen, 2016.)

Useissa tutkimuksissa, joissa on tutkittu asiakkaiden tyytyväisyyttä asianajajan toimintaan on havaittu, että asiakkaat kokevat tärkeimpänä asiana sen, että he ovat tulleet kuulluiksi ja ymmärretyiksi. Monet asianajajat kuitenkin luulevat, että asiakkaalle on tärkeintä vastapuolen ”voittaminen” tai mahdollisimman hyvä taloudellinen tulos. Lakimiehen ei kuitenkaan tarvitse olla terapeutti, mutta he

voisivat silti hyötyä psykologian tarjoamasta tunnetiedosta ja -taidosta. Rakentava tunteiden käsittelyn taito auttaa monesti konfliktin käsittelyä ja ratkaisuun pääsemistä. (Kilpeläinen & Rantanen 2016.)

5 Tutkimustulokset

Luku sisältää ensin tutkimuksen toteuttamisen ja tutkimuskysymykset. Tämän jälkeen tutkimus on jaoteltu kolmeen osaan tutkimuskysymysten aiheiden mukaan. Tuloksia havainnollistetaan tilastoilla ja haastattelujen suorilla lainauksilla.

5.1 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä. Empiiristä aineistoa kerättiin haastatteluilla ja dokumentteihin tutustumalla. Haastattelut tehtiin 5.9.2016 ja 22.11.2016 Keski-Suomen käräjäoikeudessa. Haastattelut tallennettiin ja litteroitiin lähes sanatarkasti. Haastatteluilla pyrittiin saamaan tuomareiden näkemyksiä ja kokemuksia tuomioistuinsovittelusta sekä projektin vaikutuksista ja tuloksista. Tutkimus koski vuosien 2014, 2015 ja 2016 tuomioistuinsovittelujen sekä 2016 alkaneen sovitteluprojektin tuloksia ja saatuja kokemuksia. Lisäksi tutkittiin miten, suuri osuus sovitteluista toteutui ja mitä sovittelussa olleille asioille oli tapahtunut sovittelun jälkeen.

Tutkimuksessa selvitettiin, mitä muutoksia sovittelujen määrässä on tapahtunut ennen projektin alkamista ja sen aikana, sekä mitä kokemuksia projektista on saatu. Tätä on tarkoitus hyödyntää sovittelun laadullisen kehittämisen pohjaksi. Tutkimusongelmana oli, voidaanko tuomioistuinsovittelun käyttöä lisätä vaihtoehtona perinteiselle tuomioistuinprosessille? Tutkimuskysymykset olivat seuraavat:

- Mitä tuomioistuinsovittelu on?
- Miten suuri osuus vireille tulleista sovitteluista toteutuu / onnistuu?
- Mitä sovittelun kohteina olleille asioille on tapahtunut sovittelun päätyttyä?

- Millaisia kokemuksia sovittelusta ja sovitteluprojektista on saatu?

Sovitteluprojektille asetettuja tavoitteita

Sovitteluprojekti aloitettiin Keski-Suomen käräjäoikeudessa 1.1.2016 ja sen päätavoitteena on lisätä käräjäoikeuden menettelyjen vaihtoehtoja ja tuomioistuinsovittelujen määrää. Projekti koskee ns. laajoja riita-asioita (L- asiat) ja riitaisiksi muuttuneita summaarisia asioita (S- asiat). Myös esimerkiksi vahingonkorvaus, kiinteistö-, vuokra-, työ- ja perintöasiat sopivat sovitteluun. Projektista rajattiin alkuvaiheessa pois lasten huoltoriidat (H-asiat eli ”Follot”), lähestymiskieltoasiat sekä rikosasioiden korvausvaatimukset (R-asiat), vaikka projektilla saattaa olla näihin heijastusvaikutuksia.

Projekti kestää kaksi vuotta eli 31.12.2017 asti. Sovitteluprojektin määrällisinä tavoitteina oli saada vuoden 2016 aikana 40 sovittelua, ja vuodelle 2017 tavoite on 80 sovittelua. Muita projektille asetettuja tavoitteita ovat käräjäoikeuden tehokkuuden lisääminen ja resurssien säästäminen, asiakastyytyväisyyden lisääminen, sovittelun laatuun panostaminen, juttujen nopeampi käsittelyaika, yhteistyön tehostaminen lakimiesten kanssa sekä lakimiesten mukaan saaminen yhteistoiminnalliseen riidankäsittelyyn. Projektin tavoitteena on myös onnistuessaan toimia mallina muille käräjäoikeuksille. (Kilpeläinen 2015.)

5.2 Tuomioistuinsovittelu käräjäoikeudessa

Millaisia esteitä on sovittelun aloittamiselle?

Tuomioistuinsovittelulain mukaan sovittelua käytetään riita-asioiden ja riitaisten hakemusasioiden sovitteluun yleisissä tuomioistuimissa. Sovittelun edellytyksenä on, että asia soveltuu soviteltavaksi ja se on tarkoituksenmukainen menettely osapuolia ajatellen. (Ervasti & Nylund, 2014, 396.) Tuomari(1.) oli sitä mieltä että, sovitteluun on matala kynnys.

Kun nyt puhutaan lapsiasioista, niin ne periaatteessa on kaikki semmoisia jotka voidaan ottaa, mutta ainakin on ajateltu että, jos siellä on niin kuin jotain väkivaltaisuutta tai mielenterveysongelmia pahoja, niin tämmöistä ei. Ainakin silloin alussa oltiin sitä mieltä, että niitä ei kan-

nattaisi ottaa sovitteluun, mutta kyllä mun mielestä, siinä on aika matala kynnyks, että jos jotkut niin kuin suostuu ja haluaa, niin kyllä me niitä on otettu. (Tuomari 1.)

Sovittelu voidaan kuitenkin jättää aloittamatta, jos osapuolet eivät ole tasaveroisessa asemassa ja tämän vuoksi on mahdollista, ettei toinen osapuoli osaa valvoa sovittelussa asianmukaisesti omaa etuaan. (Ervasti & Nylund, 2014, 397.)

Mutta se on niin kuin alkulähtökohta, että sitten ajatellaan, että se on tasan.. tai siis epätasaväkinen, se porukka, että toinen saattaa olla siinä niin alistetussa asemassa, että se toinen voi siellä sovittelussakin tavallaan jyrätä, ettei se olis niin kuin aito sovittelutilanne. Jos semmoista on aistittavissa, niin silloin ei mielellään otettais sinne. Että se toinen tulee sinne pelkäämään . Tekee jonkun sovinnon sitten painostettuna tavallaan. (Tuomari 1.)

Käytännössä tällaista ongelmaa ei tule silloin, kun molemmilla osapuolilla on oikeudelliset avustajat mukana. Saattaa olla myös tilanteita, joissa vain toisella on avustaja, tällöin sovittelun edellytyksiä on tarkasteltava erityisen huolellisesti. (Ervasti & Nylund 2014, 397.)

Monikulttuurisuus sovittelussa

Monikulttuurisissa liitoissa eronneisuus on yleisempää kuin väestössä keskimäärin. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen mukaan tuomioistuimessa käsitellyissä huoltoriidoista 13 prosenttia on riitoja, joista vähintään toinen lapsen vanhemmista on ulkomaalaistaustainen. (Aaltonen, 2015, 303.) Toisen tuomarin (1.) mukaan eri kulttuureista tulleiden kanssa sovittelu on sujunut hyvin. Tulkkeja on ollut riittävästi ja tulkkaus on mennyt sujuvasti. (Tuomari 1.)

Tiedottaminen sovittelusta

Tiedonsaanti sovittelusta, menee lakimiesten kautta sekä tuomioistuimesta lähetettävällä lomakkeella, jossa yhtenä vaihtoehtona voi valita sovittelun. Tämä lomake löytyy myös opinnäytetyön liitteistä. Lastenvalvojat suosittelevat myös sovittelua usein, koska se on nopeampi keino saada ratkaisu aikaan. (Tuomari 1.)

Myös käräjäoikeudesta lähetetään esite lapsiasioiden yhteydessä, jossa kerrotaan, että on mahdollista valita myös sovinnollinen tie, eikä mennä perinteisesti käräjäreittiä. Lastenvalvojat suosittelevat myös sovittelua sen nopeasta käsittelyajasta johtuen. (Tuomari 1.)

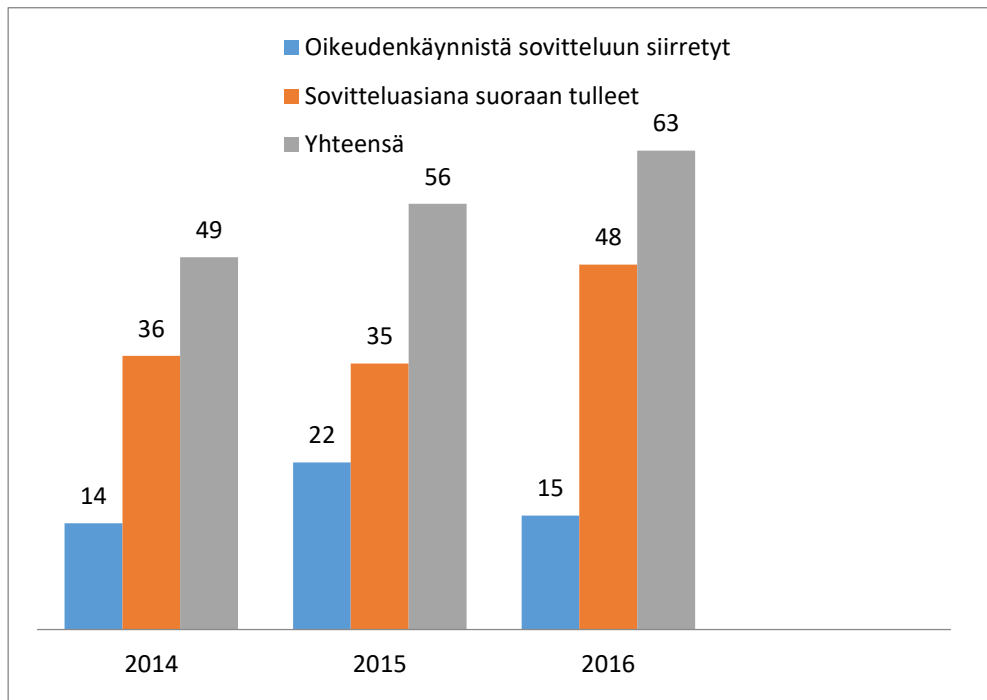
Sovittelijoiden koulutus

Sovittelijalta vaaditaan paljon erilaisia ominaisuuksia, eikä kukaan ole sovittelija synnyessään. Tullakseen hyväksi sovittelijaksi tarvitaan koulutusta ja paljon kokemusta käytännön työssä. Tyypillisesti sovittelukoulutus sisältää teoriaa konflikteista, neuvottelumalleista ja sovitteluprosessista, käytännön taitojen harjoittelua neuvottelu- ja sovittelutekniikoista sekä kommunikaatiosta sekä tietoa ja keskustelua sovittelun etiikasta ja standardeista. (Ervasti & Nylund 2014, 267.)

Tuomioistuinsovittelun alkuvaiheessa tuomareille oli koulutusta tarjolla, kertoo Tuomari (1), mutta tällä hetkellä sitä ei järjestetä. Uusille sovittelijoille tarvittaisiin kuitenkin Tuomarin (1) mielestä lisää koulutusta, vastaavanlaista kuin muillakin tuomareilla on ollut, ja mitä ei ilmeisesti määrärahoista johtuen tällä hetkellä ole.

5.3 Vireille tulleet sovitteluasiat 2014-2016

Käräjäoikeuteen kaikkia vireille tulleita sovitteluasioita oli vuonna 2014 yhteensä 50 kappaletta, joista suoraan sovitteluasiana tulleita oli 14 kappaletta ja oikeudenkäyntiin tulleita ja siitä sovitteluun siirrettyjä 36 kappaletta. Vuonna 2015 vireille tulleita sovitteluasioita oli yhteensä 57 kappaletta, joista 22 kappaletta tuli suoraan sovitteluasiana ja oikeudenkäynnistä sovitteluun siirtyneitä oli 35 kappaletta. Vuonna 2016 vireille tulleita sovitteluasioita oli 15.11.2016 mennessä, yhteensä 63 kappaletta, joista sovitteluasiana tulleita 15 kappaletta ja oikeudenkäynnistä sovitteluun siirrettyjä 48 kappaletta. Seuraavassa kuviossa nähdään oikeudenkäynnistä sovitteluun siirretyt, sovitteluasiana suoraan tulleet sekä näiden yhteismäärät. (ks kuvio 2.)

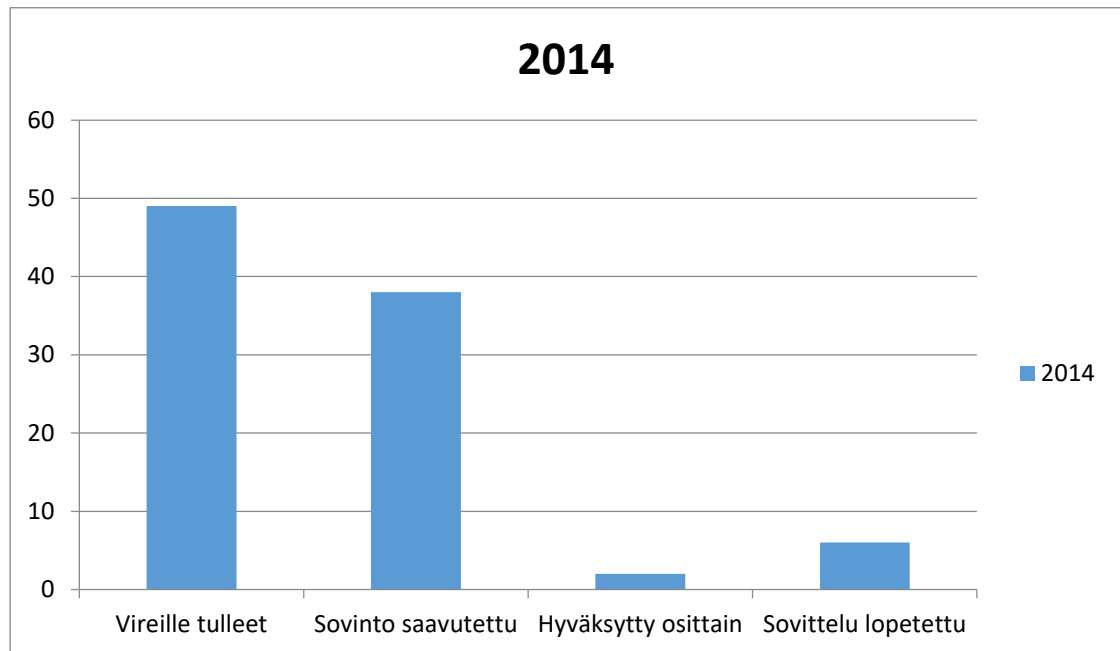
Kuvio 2. Sovittelujen määrät vuosina 2014, 2015 ja 15.11.2016 asti. (Keski-Suomen käräjäoikeuden tilastot 2016).

Sovintoon päätyneet sovittelussa olleet riita-asiat

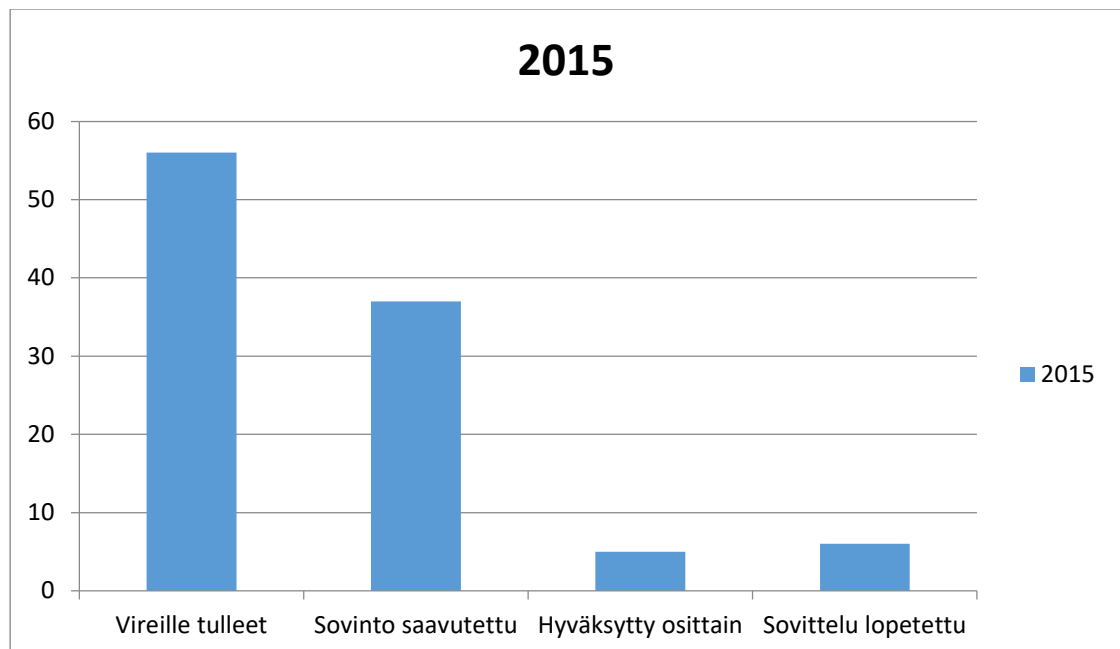
Tarkastelussa ovat vain sovittelussa olleet riita-asiat, joissa on lopullinen ratkaisu ja jotka ovat päätyneet sovintoon. Vuonna 2014 näitä oli kaikkiaan 38 kappaletta 49:stä vireille tulleesta asiasta. Sovittelu oli hyväksytty osittain kahdessa tapauksessa. Sovitteluissa olleista kuudessa tapauksista sovittelu oli lopetettu. (ks kuvio 3).

Sovittelussa vuonna 2015 olleista asioista (56 kpl) päättyi sovintoon 37 kappaletta. Sovittelu oli hyväksytty osittain viidessä tapauksessa. Sovitteluissa olleista kuudessa tapauksista ei syntynyt sovintoa (Ks kuvio 4.)

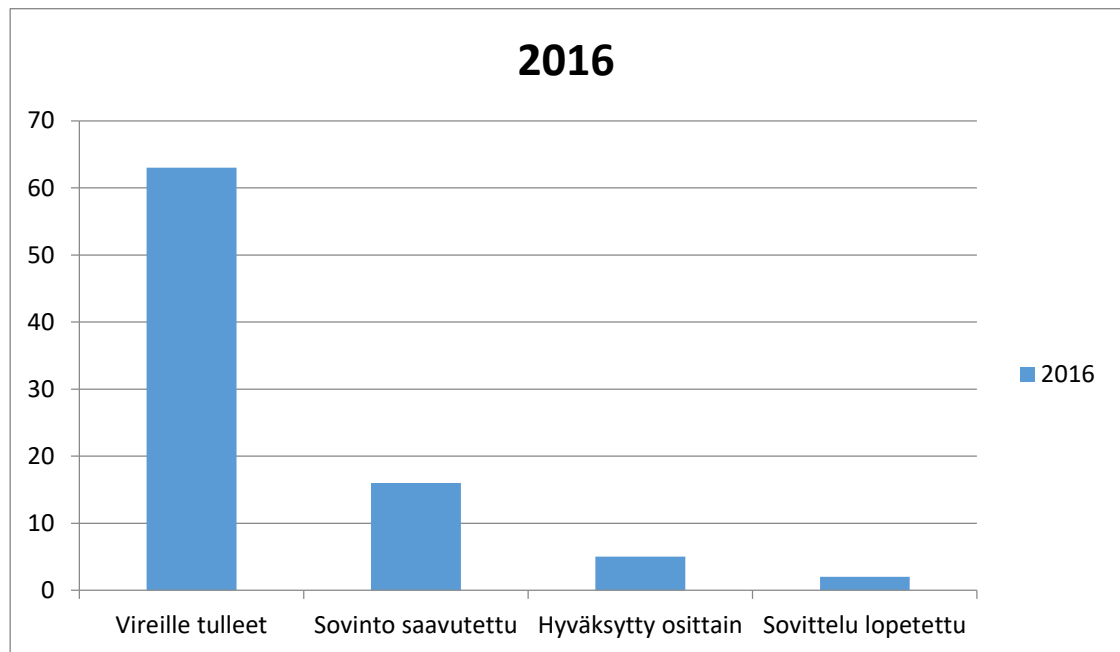
Vuonna 2016 sovittelussa olleista asioista (63 kpl) päättyi sovintoon 15.11.2016 mennessä 16 asiaa. Sovittelu oli hyväksytty osittain viidessä tapauksessa. Sovitteluissa olleista kahdessa tapauksista sovittelu oli lopetettu. Seuraavista kuvioista nähdään mitä sovitteluun tulleille asioille on tapahtunut (Ks kuvio 5.)

Kuvio 3. Sovittelussa vireille tulleet, joista sovinto saavutettu/vahvistettu, sovinto hyväksytty osittain tai sovittelu lopetettu. (Keski-Suomen käräjäoikeuden tilastot 1.1.2014 - 31.12.2014).

Kuvio 4. Sovittelussa vireille tulleet, joista sovinto saavutettu/vahvistettu, sovinto hyväksytty osittain tai sovittelu lopetettu. (Keski-Suomen käräjäoikeuden tilastot 1.1.2015 - 31.12.2015).

Kuvio 5. Sovittelussa vireille tulleet, joista sovinto saavutettu/vahvistettu, sovinto hyväksytty osittain tai sovittelu lopetettu. (Keski-Suomen kärjäoikeuden 1.1.2016 – 16.11.2016 asti).

5.4 Sovitteluprojektista saadut tulokset ja kokemukset

Ensimmäisenä haastateltavana oli kärjäoikeuden tuomari (1), joka on useiden vuosien ajan tehnyt sovitteluja, pääsääntöisesti lapsi- ja perheasioita koskevia. Toisena haastateltava oli tuomari (2), joka tekee sovitteluja sekä toimii myös sovitteluprojektin vetäjänä.

Minkälaisia vaikutuksia projektilla on ollut sovittelujen määrään?

Haastateltavan tuomarin (1) mukaan sovitteluprojekti on lisännyt lakimiesten kiinnostusta menettelyä kohtaan ja innostanut heitä markkinoimaan tätä asiakkailleen. ”Sovitteluja on kaksi kertaa viikossa, mikä ei aina ole riittänyt vaan on jouduttu ottamaan lisäpäiviä”. Tuomarin (1) mielestä sovittelut ovat jonkun verran lisääntyneet. ”Sovittelutuomareita, joilla on kelpoisuus lapsiasioissa on tällä hetkellä

kolme, hakemusosastolla. Kahdella tuomarilla, tämän lisäksi on tavallaan harjoitteluvaihe menossa”. (Tuomari 1.)

Sovittelujen määrien arviointia tilastojen valossa

Haastattelussa tuomari (2) kertoo, että tilastojen mukaan riita-asioita oli sovittelussa vuonna 2014 seitsemän kappaletta, vuonna 2015 sovitteluja oli 11 kappaletta ja vuonna 2016 elokuun alkuun asti lukumäärä oli 16 kappaletta. Loppuvuodelle määrä nousee mahdollisesti 20:een. (Nämä määrät koskevat vain riita-asioita (L-asiat), mukaan ei ole laskettu lasten huoltoa koskevia sovitteluja).

Sovittelujen määrä on siten tuplaantunut kolmessa vuodessa. Sovitteluprojektilla oli tavoitteena saada tälle vuodelle 40 ja ensi vuodelle 80 sovittelua. Tähän tavoitteeseen ei nyt tulla pääsemään. Huoltoriidoissa sen sijaan määrät ovat kasvaneet. Huoltoriitojen sovitteluja on Keski-Suomen käräjäoikeudessa pääsääntöisesti kahdesta kolmeen joka viikko. Oikeudenkäyntimaksujen korotus vuoden 2016 alussa on vaikuttanut jonkin verran riita-asioiden lukumäärän vähenemiseen yleisesti. (Tuomari 2.)

Asian sopivuus sovitteluun

Tuomarin (1) mielestä kynnys sovitteluun on oltava matala, pois sulkién väkivaltaiset tai pahoista mielenterveyden häiriöistä kärsivät henkilöt, mutta tästäkin voidaan tehdä poikkeuksia jos osapuolet niin haluavat. ”Sovittelussa osapuolten on kuitenkin oltava tasapuolisessa asemassa, että sovittelutilanne on aito. Jos on aistittavissa jotain uhkaa tai painostusta, sovittelua ei voi järjestää”. (Tuomari 1.)

Sovittelun haasteet ja kritiikki

Sovittelu toimii, lopputuloksena saattaa kuitenkin olla se, että sovintoa ei synny, eikä sitäkään pidä kokea epäkohdaksi, kertoo tuomari (1), koska sovittelu perustuu aina vapaaehtoisuuteen. ”No, kyllähän se niin kuin toimii, mutta siinä voi sitten lopputulos olla se, että ei sitä sovintoa tule, vaikka sitäkään ei pitäis kokea sillälailia epäkohdaksi. Jos se sitä ei tule, ei sitä väkisinkään väännetä”. (Tuomari 1.)

Sovittelun kehittäminen ja tulevaisuus

Asianajajan roolin tuomari (1) näkee tärkeässä asemassa. Asiakkaat luottavat asianajajiensa ammattitaitoon sekä heidän mielipiteisiinsä, joten heillä on suuri vaikutusvalta siinä, mihin suuntaan asiaa viedään.

Kyllähän se varmaan tuonne asianajajien suuntaan kääntyy se huomio. Että kyllä niillä on aika suuri se vaikutusvalta siihen, että tullaanko sovitteluun vai ei. Että se on se semmoinen asia, että mitä enemmän asianajat vie sitä asiaa sovinnolliseen suuntaan, niin kyllä suurin osa asiakkaista niin kuin luottaa asianajajaansa, vaikka niitäkin on mitkä ei luota. (Tuomari 1.)

Sovitteluprojektin ensimmäisen vuoden tuloksia ja kokemuksia

Projektin aikana oli käytössä palautelomake, joka jaettiin kaikille sovittelussa olleille osapuolille sekä heidän lakimiehilleen. Vastaaminen tähän oli vapaaehtoista ja tapahtui nimettömänä. Tuomarin (2) mukaan palautelomakkeen tulokset eivät ole tilastollisesti luotettavat vaan tarkoitettu sovittelun laadulliseen kehittämiseen.

Projektin aikana kaikille osapuolille ja heidän lakimiehilleen on annettu palautelomake, joista tässä käsitellään tammikuusta elokuun alkuun (1.1.2015 -1.8.2016) saatuja 16 kappaletta. Palautteista seitsemän kappaletta on osapuolilta ja yhdeksän heidän lakimiehiltään. (Tuomari 2.)

Sovittelun lopputulos

Tuomari (2) kertoo, että valtaosa sovitteluista on päättynyt sovintoon. Yhdessä tapauksista on saatu osasovinto. Yhdessä tapauksista asia jatkuu oikeudenkäyntinä.

Tiedonsaanti sovittelusta ennen istuntoa

Tietoa sovittelusta oli saatu käräjäoikeudelta, lakimieheltä tai muulta taholta. Tietoa oli yleisesti saatu riittävästi. Vain yhdessä vastauksista tietoa ei oltu saatu tai tieto oli ollut väärää. (Tuomari 2.)

Kuinka teitä kuunneltiin sovittelussa?

Noin puolet vastaajista kokivat, että heitä kuultiin erittäin hyvin ja kaksi vastaajista oli sitä mieltä, että kuultiin hyvin, mutta ei kertonut kaikkia huolenaiheitaan. Yhdessä palautteessa osapuolta oli kuunneltu jonkin

verran, mutta ei riittävästi. Tähän kysymykseen eivät lakimiehet voineet vastata. (Tuomari 2.)

Tuomarin (2) mukaan palautteesta tulee yleisesti esille osapuolten kokemus sovittelijasta asiantuntevana, tasapuolisena ja kärsivällisenä henkilönä, jolle oli mahdollista puhua ja purkaa taustalla olevia asioita. Kokonaisuutta Tuomari (2) arvioi, että alle 10 % on jotenkin tyytymättömiä ja muut ovat tyytyväisiä.

”Lakimiehiltä on kysytty joskus, että mitenkä se tyytyväisyys siinä oikeudenkäynnissä on, niin vastaus on, että puolet on tyytyväisiä ja puolet tyytymättömiä. Riippuen siitä onko voittanut vai hävinnyt jutun”.

Osapuolten välinen vuorovaikutus sovittelussa

Tuomari (2) kertoo, että osapuolten välisessä vuorovaikutuksessa oli onnistuttu hyvin. Vain yksi vastaajista oli sitä mieltä, että osapuolet eivät olleet saaneet tilaisuutta keskustella suoraan toistensa kanssa.

Osapuolten vuorovaikutus sovittelussa arvioitiin yleisesti hyväksi, vain kahdessa palautteessa osapuolilla oli kokemus etteivät saaneet tilaisuutta keskustella toistensa kanssa. (Tuomari 2.)

Lakimiesten (asianajajien) toiminta sovittelussa

Tuomarin (2) mukaan puolet vastaajista oli sitä mieltä, että lakimiesten toiminnasta sovittelussa oli selvää hyötyä asian käsittelylle. Viisi vastaajista, oli sitä mieltä, että lakimiesten toiminnasta sovittelussa oli jonkun verran hyötyä. Yhdessä sovittelussa ei ollut lakimiestä mukana ollenkaan.

Lakimiesten toiminta arvioitiin yli puolessa (8 kpl) vastauksissa hyödylliseksi asian käsittelyn kannalta. Viisi henkilöä arvioi lakimiesten toiminnasta olleen jonkin verran hyötyä. Yhdessä tapauksista ei ollut lakimiestä ollenkaan. (Tuomari 2.)

Sovinnon syntyminen (jos sellainen syntyi)

Yli puolet (9 henkilöä) oli, tuomarin (2) mukaan sitä mieltä, että sovinto syntyi vapaaehtoisesti, mutta muutkin läsnäolijat vaikuttivat ehtoihin. Yksikään vastaajista ei ollut kokenut painostusta tai johdattelua sovittelijan puolelta.

Sovinto, jos sellainen syntyi oli vastaajien (9 kpl) mielestä syntynyt vapaaehtoisesti, mutta muutkin läsnäolijat olivat vaikuttaneet ehtoihin. Yhdenkään vastaajan mielestä sovittelija ei ollut johdatellut tai painostanut sovittelussa. (Tuomari 2.)

Tyytyväisyys sovitteluun

Vastaajista suurin osa oli tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä sovitteluun, kertoo tuomari (2). Kahdella vastaajista ei ollut mielipidettä asiasta. Vain yksi oli tyytymätön sovitteluun, neljä erittäin tyytyväistä ja 9 tyytyväistä. Kysymyksissä; oliko sovittelu hyvä tapa käsitellä asiaa ? ja, suosittelisitko sovittelua ystävälleen vastaavassa tilanteessa ?, vastaukset noudattelivat samaa linjaa (14 kyllä ja yksi ei vastaus).

Sovitteluun oltiin yleisesti hyvin tyytyväisiä. Vain yhdessä vastauksista osapuoli oli tyytymätön. Myöskin sovittelun valitan asian käsittelyyn pidettiin onnistuneena ratkaisuna. Vastaajat myös suosittelisivat sovittelua esimerkiksi ystävälleen vastaavassa tilanteessa (14 kpl) Vain yksi ei suositellut. (Tuomari 2.)

Tuomari (2) painottaa tuomareiden asenteiden merkitystä sovitteluun.

Jos tuomari pystyy viestittämään osapuolille, että kannattais kokeilla sovittelua, esimerkiksi vaikka puhelinkeskustelussa, se varmasti lisäis sovittelujen määrää. Tällä hetkellä Keski-Suomen käräjäoikeudessa on vain kaksi tuomaria, jotka ovat käyneet sovittelukoulutuksen. Keväällä alkavaan koulutukseen, jonka järjestää Oikeusministeriö on ilmoittautunut kaksi viidestä riita-osaston tuomarista.

Tiedotusta on lisätty myös sihteereiden piirissä. Heilläkin on mahdollisuus antaa ihmisille tietoa sovittelusta ja kertoa mitä se on. Ihmiset eivät lähde mukaan sellaiseen menettelyyn josta he eivät tiedä mitään. (Tuomari 2.)

Sovinto ja tilastot

Sovinnon syntymistä ei täysin pysty tilastoista näkemään ja se on vähän tulkinnavarainen asia. Se, että saadaan konflikti lieventymään on se tärkein juttu. Siinä ihmiset kohtaavat toisensa ja pystyvät keskustelemaan ja kuuntelemaan mitä mieltä toinen on, ja voidaan käsitellä niitä väärinkäsityksiä, jotka ovat johtaneet konfliktiin. (Tuomari 2.)

Sovittelu ja juridiikka

Sovittelussa voidaan käsitellä muitakin kuin juridisia asioita, eli niitä ihmisten tarpeita. Sovinto voi tulla sovittelussa tai myöhemmin tai ei ollenkaan. Se on ihmisten oma valinta haluavatko riidellä. Monet eivät halua riidellä, kun saavat sovittelussa sen kokemuksen, että joku kuuntelee ja että tuo vastapuoli taitaa vähän ymmärtää, että eiköhän sovita tämä asia. (Tuomari 2.)

6 Johtopäätökset

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää mitä, tuomioistuinsovittelu on ja miten sen käyttö on lisääntynyt kolmen vuoden aikana ja miten sitä voitaisiin lisätä. Tutkimus tarkastelee myös millaisena vaihtoehtona sovittelu nähdään perinteiselle tuomioistuinprosessille. Käräjäoikeudessa 1.1.2016 aloitetun sovitteluprojektin tavoitteena oli lisätä sovittelujen määrää ensimmäisen vuoden aikana 40:een. Haastatteluihin perustuen voidaan nähdä, että sovittelut olivat jonkin verran lisääntyneet, mutta projektille asetetut tavoitteet eivät määrällisesti täysin toteudu. Mahdollisesti sovittelujen määriin vähentävästi ovat vaikuttaneet myös 1.1.2016 voimaan tulleet käräjäoikeuksien reilut hintojen korotukset, kuten myös tuomari (2) mainitsee. Vastaavasti huoltoriitoja koskevat sovittelut ovat edelliseen vuoteen verraattuna lisääntyneet selvästi. Voidaankin todeta sovittelun toimivan erityisen hyvin juuri lapsi- ja perheasioita koskevissa konflikteissa.

Projektia tarkasteltiin myös laadullisten tavoitteiden osalta. Tavoitteita olivat asiakastyytyväisyyden lisääminen, käräjäoikeuden tehokkuuden lisääminen, juttujen nopeampi käsittelyaika, resurssien lisääminen, yhteistyön tehostaminen lakimiesten kanssa ja lakimiesten mukaan saaminen yhteistoiminnalliseen riidanratkaisuun. Sovitteluprojektin asiakaskyselyn tulos oli pääsääntöisesti hyvin myönteinen. Lähes

kaikki sovittelun aloittaneet olivat saavuttaneet sovinnon. Asiakkaat olivat olleet hyvin tyytyväisiä sovittelun laatuun yleisesti, joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta.

Asianajajien keskuudessa tieto sovittelumenettelystä on lisääntynyt ja he osaavat enemmän suositella ja markkinoida sovittelua hyvänä vaihtoehtona asiakkailleen. Asiakkaat ovat saaneet tietoa myös suoraan käräjäoikeudesta lähetettävän haastehakemuksen liitteenä.

Sovittelijoiden koulutusta ei ole riittävästi tarjolla tällä hetkellä, tämä johtunee määrärahojen niukkuudesta. Uusille tuomareille olisi tarvetta saada järjestelmällisempää sovittelukoulutusta jatkossa. Lapsiasiain sovittelut ovat yleisesti sujuneet hyvin, vaikka sopimusta ei aina synnykään. Myös tulkkeja on riittänyt niitä tarvitseville hyvin.

Asiantuntija-avustajat ja lakimiehet ovat olleet sovitteluissa hyvä henkinen ja tarvittaessa myös juridinen tuki asiakkaille. Keskituloisille asiakkaille, jotka eivät saa maksutonta oikeusapua, avustajan palkkaamisesta saattaa tulla taloudellinen kysymys. Tuloista riippuen saattaa olla, että vain toinen osapuoli saa maksuttoman avustajan.

7 Pohdinta

Tutkimuksen onnistuminen

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää voidaanko tuomioistuinsovittelua lisätä perinteiseen tuomioistuinprosessiin verrattuna. Tutkimuksessa tarkasteltiin tuomioistuinsovittelun käyttöä käräjäoikeudessa, sekä sovitteluprojektin etenemistä. Teoriaosuudessa perehdyttiin monipuolisesti tuomioistuinsovittelun käyttöön liittyviin tekijöihin. Tutkimuksesta voidaan selkeästi nähdä projektin tähän mennessä saavutetut tulokset ja onnistumiset, kuten myös kohdat missä on vielä kehittämisen varaa. Asiakastyytyväisyyden osalta tulokset olivat hyviä, mutta esimerkiksi sovittelijoiden koulutukseen pitäisi panostaa vielä enemmän.

Suomalaisissa yliopistoissa sovittelukoulutusta on vain niukasti tarjolla. Pääasiassa sovittelukoulutus on ammatillisen lisäkoulutuksen varassa, jota järjestetään esimerkiksi tuomioistuinsovittelijoille. Henkilö joka kuvittelee sovittelevansa, eikä tosiasias-

sa tiedä, mitä on tekemässä, voi toiminnallaan aiheuttaa enemmän haittaa kuin hyötyä. (Ervasti & Nylund 2014, 239.)

Tutkimus onnistui kaikenkaikkiaan hyvin, vaikka monenlaisia haasteita olikin.

Esimerkiksi aihealueen laajuus teki tutkimuksen rajauksen vaikeaksi.

Tuomioistuinsovittelun käytöstä riittäisi vielä paljon tutkittavaa, eri näkökulmista.

Yhteistyö toimeksiantajan kanssa sujui erittäin hyvin ja tarvittavat materiaalit ja

haastattelut järjestyivät.

Luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta varmistettiin, kuten luvussa 2.2 on kerrottu, jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa. Tutkimuksen teko aloitettiin tutustumalla laajaan teoriapohjaan, jolla varmistettiin riittävät taustatiedot. Laajasta aihealueesta pyrittiin löytämään keskeisimmät ja tutkimuksen kannalta oleelliset asiat. Tämän jälkeen voitiin määritellä tutkimusongelma- ja kysymykset. Haastattelut tehtiin käräjäoikeudessa haastatteleamalla kahta käräjäoikeuden tuomaria, joilla on laaja kokemus tuomioistuinsovittelusta. Haastattelut olivat kestoaltaan noin puoli tuntia. Kaikki tutkimusaineisto dokumentoitiin tarkasti, haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin huolella heti haastattelujen jälkeen. Tutkimuksessa käytetty muu aineisto, kuten käräjäoikeuden tilastot olivat uusia ja luotettavia. Kirjallisuudesta pyrittiin löytämään mahdollisimman uusia tuoreita painoksia.

Aikaisemmat teoriat

Tuomioistuinsovittelu tulevaisuudessa tarjoaa konfliktinratkaisumenetelmänä uudenlaisia mahdollisuuksia hyvinkin erilaisten konfliktien ratkaisuun ja käsittelyyn eri elämäntilanteissa ja eri yhteyksissä. Joustavana menettelynä siitä voidaan tehdä erilaisia sovellutuksia ja sitä voidaan sopeuttaa monenlaisiin tilanteisiin. (Ervasti & Nylund 2014, 239.)

Sovittelun tulevaisuus on meidän käsissämme: jokainen sovittelija voi omalta osaltaan olla edistämässä yhteiskuntaa, joka perustuu keskusteluille ja osallistumiselle ja jossa haetaan intressipohjaisia, kaikkia asiaan osallisia tyydyttäviä ratkaisuja. Se vaatii

meiltä uuden ajattelutavan ja toimintatavan omaksumista ja paljon uusia tietoja ja taitoja. (Ervasti & Nylund 2014, 239.)

Tunnettu rauhansovittelija Pekka Haavisto on tiivistänyt Ervasti & Nylundin mukaan seuraavasti:

Rauhan ja sovinnon työtä voi tehdä monella tavalla. Rauha alkaa koti-ovelta – tai itse asiassa se alkaa kodin seinien sisäpuolelta. Sovittelutyötä voidaan tehdä ja sitä tarvitaan kaikilla tasoilla. Usein samat menetelmät pätevät niin naapurien välisessä rajariidassa kuin maailman pahimmilla konfliktialueilla. Neuvottelu ja sopiminen ovat universaaleja sääntöjä. Kaikissa kulttuureissa ja kaikissa uskonnoissa rauhan solmiminen on myönteinen asia, rauhan tekijät ovat siunattuja. (Ervasti & Nylund 2014, 239.)

Tuomioistuinsovittelu tulee varmasti lisääntymään monien hyvien puoliensa vuoksi, joita ovat muun muassa asiakastyytyväisyys ja edullisuus verrattuna tavalliseen oikeudenkäyntiin. Kehittämistä ja uusia ideoita tarvitaan jatkossakin sovittelun eteenpäin viemisessä, hyvänä esimerkkinä tästä on tämä Keski-Suomen sovitteluprojekti.

Jatkotutkimusaiheet

Sovittelusta tarvitaan vielä aikaisempaa enemmän niin teoreettista kuin empiiristäkin tutkimusta. Jatkotutkimuksen aiheena voisi olla esimerkiksi tuomioistuinsovittelun taloudellisten vaikutusten selvittäminen perinteiseen tuomioistuinprosessiin verrattuna.

Lähteet

Aaltonen, A-K. 2015. Huoltoriitojen sovittelu tuomioistuimessa. Kauppakamari

Ervasti, K. 2014. Tuomioistuinsovittelu, käytännön opas. Edita Publishing Oy. Porvoo. 2014.

Ervasti, K., & Nylund, A. 2014 Konfliktin ratkaisu ja sovittelu. Edita Publishing Oy. Porvoo. 2014.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu, teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas, näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja

Kilpiä, H. 2016. Asianajajan roolista 2000-luvun alun riitaprosessissa. Painotalo Casper Oy. Kurikka. 2016.

Richbell, D. 2007. CEDR sovittelijan käsikirja, Kaupallisten riitojen tehokas sovittelu. Kirjapaino Uusimaa.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 3. painos. Jyväskylä: Gummerrus kirjapaino Oy

Finlex.fi. N.d. Laki lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta. Viitattu 29.11.2017.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361#L3aP17c>

Finlex.fi. N.d. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa. Viitattu 23.11.2017.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070370>

Finlex.fi. N.d. Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa. Viitattu 23.11.2017.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110394>

Ervasti.K. N.d. Konfliktit ja konfliktien ratkaisut: 2. Viitattu 17.11.2017

<http://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=f4c4f9cb-07b9-4b27-8d27-1cf8d94b9b6e>

Eur-Lex. Acces to European Union law. 2015. Sovittelu siviili- ja kauppaoikeuden alalla. Viitattu 7.12.2017.

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=LEGISSUM%3A133251>

Mitä tuomioistuinsovittelu on? 2014. Viitattu 24.8.2017.

<https://oikeus.fi/fi/index/esitteet/oikeuslaitos.html>.

Kilpeläinen, T. Asianajajilla merkittävä rooli tuomioistuinsovittelussa, Defensor Legis numerossa 1/2015. Viitattu 23.8.2017.

<https://www.edilex.fi/uutiset/43555?allWords=Topi+Kilpel%C3%A4inen&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=637909>.

Kilpeläinen, T & Rantanen, J. Lakimies, tunteet ja sovittelu, Defensor Legis, 2016. Viitattu 23.8.2017.

<https://www.edilex.fi/uutiset/48744?allWords=Topi+Kilpel%C3%A4inen&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=657737>.

Käräjäoikeudet. Oikeus.fi-sivut. Lomake menettelyn valinnasta. 16.10.2016. Viitattu 29.11.2017.

https://oikeus.fi/karajaoikeudet/keski-suomenkarajaoikeus/material/attachments/oikeus_karajaoikeudet_keski-suomenkarajaoikeus/sovittelu/X5U7deVb7/Lomake_menettelyn_valinnasta.pdf

Tuulensola, M. 2015. Riita-asioiden tuomioistuinsovittelun oikeusturvasta – julkisuus osana oikeusturvaa. Lapin yliopisto. oikeustieteiden tiedekunta, pro gradu-tutkielma. Viitattu 23.8.2017.

<http://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62253/Tuulensola.Mervi.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Liitteet

Liite 1. Menettelyiden valinta riita-asiassa

KESKI-SUOMEN KÄRÄJÄOIKEUS 14.6.2016 LOMAKE: MENETTELYN VALINTA RIITA-ASIASSA

Dnro _____ (jos tiedossa)

Kantaja(t) _____

_____ Vastaaja(t)

Käräjäoikeudessa on riita-asianne käsittelyä varten kaksi eri menettelyvaihtoehtoa:

1) Tuomioistuinsovittelu 2) Oikeudenkäynti

Käräjäoikeus pyytää Teitä asianosaisena valitsemaan sen vaihtoehdon, jota Te ensisijaisesti toivotte menettelyksi (rasti ruutuun) ja palauttamaan tämän lomakkeen käräjäoikeudelle mahdollisimman pian. Voitte ilmoittaa kannanottonne sovitteluun myös muulla tavalla, esim. sähköpostitse (keskisuomi.ko(at)oikeus.fi) tai kirjallisessa lausumassanne. Toivomusta on mahdollista myöhemmin muuttaa. Lomakkeen palauttaminen ei korvaa haasteeseen vastaamista määräajassa.

Tuomioistuinsovittelu

Sovittelu on avustettu keskustelutilaisuus, jossa pääosassa ovat osapuolet itse. Sovittelussa läsnä ovat lisäksi sovittelija ja mahdolliset osapuolten omat lakimiehet. Sovittelija auttaa osapuolia keskustelemaan hankalista kysymyksistä niin, että osapuolet voivat löytää kaikkia tyydyttävän ratkaisun ongelmiin. Sovittelussa voidaan käsitellä konfliktia laajasti ja siinä pyritään katsomaan tulevaisuuteen. Keskimääräinen käsitelyaika sovittelussa on 1-3 kuukautta. Kaikki osapuolet vastaavat vain omista sovittelukuluistaan. Jos sovintoa ei synny, asiaa käsittelee jatkossa eri tuomari kuin sovittelija. Ks. sovittelusta tarkemmin liitteenä oleva "Usein kysytyt kysymykset sovittelusta".

Oikeudenkäynti

Oikeudenkäynti pitää sisällään valmisteluistunnossa tapahtuvan sovinnon edistämisen ja asian valmistelun sekä pääkäsittelyn. Sovinnon edistämisen tavoitteena on löytää kaikkia osapuolia tyydyttävä sovinto ja kompromissi, joka päättää oikeudenkäynnin. Pääosassa ovat tuomari ja lakimiehet, mutta myös asianosaiset saavat osallistua menettelyyn. Keskimääräinen käsittelyaika sovinnon edistämisessä on 3-8 kuukautta. Ennen valmisteluistuntoa asianosaiset antavat kirjallisia lausumia.

Jos sovintoa ei synny, sama tuomari jatkaa asian valmistelua. Käräjäoikeus ratkaisee asian myöhemmin pääkäsittelyssä yhden tai kolmen tuomarin kokoonpanossa. Pääkäsittelyssä otetaan vastaan todistelu. Pääkäsittelyyn menevän asian keskimääräinen käsittelyaika on 8-16 kuukautta. Tuomiosta on mahdollisuus valittaa hovioikeuteen, jossa käsittely voi kestää myös yli vuoden. Häviöjä maksaa pääsääntöisesti voittajan oikeudenkäyntikulut.

Lisäksi haluan lausua tulevasta menettelystä seuraavaa:

_____._____.20_____ PVM Allekirjoitus

Nimenselvennys

Liite 2. Haastattelurunko

1. Minkälaisia vaikutuksia projektilla on ollut sovittelujen määrään?
2. Minkä tyyppiset jutut päätyvät soviteluun? Millaisia juttuja on eniten?
3. Näetkö sovittelun aloittamiselle jotain esteitä? Millaisia?
4. Onko tiedottaminen sovittelusta mielestäsi riittävää?
5. Onko sovittelijalle riittävästi koulutusta tarjolla?
6. Oletko havainnut jotain epäkohtia käytännön sovittelutyössä?
7. Sujuuko yhteistyö eri osapuolien välillä?
8. Miten sovittelua tulisi kehittää jatkossa?